

Prof. STEFAN PAWLIK.

Materiały do dziejów leśnictwa polskiego.

Kartki archiwalne z XVII i XVIII w.

(Dokończenie).

Do Wiel. Podskarbiego W. X. L. (ze strony leśniczych).

Wielmożny uprzejmie nam miły. Blisko przeszłego czasu, pod bytność nasze w grodzie i w Wilnie, leśnicze nasze w Wielkiem X. L. rewizją z cancellaryej naszej otrzymawszy, mimo prawa, przywileja, i listy od przodków naszych strzelcom i osocznikom dane, miasto straży łowów i dozozu puszcze naszej, do swoich, jako mamy wiadomość, robót domowych i potrzeb prywatnych obracają, a że się to z wielką puszcą naszych i umniejszeniem zwierza dzieje, żądamy, abyś uprzejmość wasza z powinności urzędu swego leśniczych naszych, do których listy uprzejmości waszej dla prętszego im oddania posyłamy, napomniał, aby takowe wszystkie rewizje do szczęśliwego da Pan Bóg przybycia naszego do Wilna suspendowali, i onych do executiej nieprzywodząc, strzelców i osoczników przy ich zwykłej powinności zachowali. A gdzieby który z nich, mimo tę wolę i listy nasze nie chciał w tym suspendować, abyś uprzejmość pan ad instantiam instigatoris mandaty po nich posyłać rozkazał. Co my wdzięcznie od uprzejmości waszej przyjmujemy, któremu dobrego od Pana Boga życzymy zdrowia.

Dan w obozie, dnia XXVI mca. listopada, Roku Pańskiego MDCXXXIII. Vladislaus Rex.

4.

Adam Mikołaj z Granowa Sieniawski^{*)}, hrabia na Szkłowie^{}) i Myszy, wojewoda Bełzki, Lwowski, generalny Rohatyński starosta.**

Czynię wiadomo komuby o tem wiedzieć należało, a mianowicie Ich Mość Panom comisarzom, gubernatorowi, namiestnikowi, wójtom, ławnikom, mužom i całej włości

^{*)} Syn Mikołaja Hieronima fundatora Sieniawy (1676) †1726 r.

^{**}) Szklów m. na prawym brzegu Dniepru w gub. Mohilowskiej; Mysz m. w pow. nonogrodzkim gub. Mińskiej. Szklów hrabstwo, podobnie Mysz i Bychów. Oficjaliści dworcy w Szkłowie, dzielili się na

hrabstwa mego szkłowskiego, tudzież i rzeźnikom miasta me(go) szkłowskie(go) oznajmuję, iż postanowiłem i dałem łowstwo i leśnictwo Im. Panu Janowi Kazimierzowi Ojkiele Martusewiczowi *) słudze memu, mając tę wiadomość, że każde(go) roku jamy lisie chłopci kopiają i lisięta biorą, które sprzedają rzeźnikom, przezco w przyszły czas, gdy będzie moja bytność, ten zwierz nie może się rozplodzić i rosmnożyć. Zaczyn rozkazuje, aby żaden z chłopów tego więcej nie ważył się czynić, pod winą kop dwudziestu i surową karą, jako też i żaden rzeźnik niema onych kupować, pod taką winą i surowym karaniem. Chłopi w tym hrabstwie moim Szkłowskim mieszkający, z każde(go) dymu, aby dawali rzeszoto owsa dla psów zwierzynnych panu łowczemu. Tudzież kuśnierze i rzeźnicy po kolanie nóżek baranich dla tychże psów zwierzynnych aby oddawali panu łowczemu memu, a Ichmość powinien strzelców i leśnych nastawiać a ci strzelcy powinni zwierza wielkiego bić i to łosi i niedźwiedzi, a skury (z) tego zwierza do zamku do Pana gubernatora me(go) szkłowskie(go) oddawać, mięso i łosie puł tuszy do zamku P. gubernatorowi memu szkłowskiemu, czwierać mięsa łosie(go) Ichmości jako łowczemu, czwierać mięsa łosie(go) strzelcom, którzy zabijają. A ci strzelcy i leśni, aby wolni byli od pryhonu wszelkie(go) y drobnic, a insi tak swojej pańszczyzny ludzie jako cudzej, aby nie strzelali, powinien będzie przestrzegać; strzelającym ptaszyny odbierać, przytem leśni mają lasów pilnować i nikomu pułstoszyć nie dopuszczają, grabiąc konie wozy i siekiery. O ptastwo drobne starać się też mają na zamkową potrzebę. Zwierza drobne(go) ile wilka i lisa, tak z jam, jako i zabite(go), aby panu łowczemu oddawali strzelcy i leśni pod winą dwudziestu kop litewskich. Pisarz.

5.

Powinności leśnych.

Leśnych każda wieś po dwóch ma, których powinność jest najpierwsza i najpryncypalniejsza lasów pilnie doglądajurydycznych i zamkowych. Do zamkowych zaliczano gubernatora, pisarza prowentowego, paru „skrybentów“ i łowczego dozoru lasów, później przybył jeszcze pisarz magazynowy, zawiadujący składowami zboża.

*) Jan Kazimierz Woykiełło. Martusewicz z wileńskiego, zob. W. Wittyg. Nieznana szlachta polska i jej herby. Kraków 1908 r.

dać, do dozoru onych codziennie ze strzelbą chodząc, aby szkody, tak od swoich, jako i od sąsiedzkich ludzi nie było. Bez kwitu Im. Pana Ekonomą, ani na opał, ani na budowanie, rąbać w lasach nie pozwalając, gdy zaś kwit mieć będzie, na opał stojących drew nie dawać, tylko wywróciska, lub stare, suche i do budowli niezgodne drzewo, które pan leśniczy wyznaczać a leśni doglądać mają.

Zapusty wydzielone i wyznaczone konserwować i nikogo do nich nie puszczając.

Do pałacu, gdy wozić będą drwa za pańszczyznę, leśni powinni drzewa wyznaczać, aby kloce według miary brali, doglądać wiele fur, którego dnia zwiozą karbować, leśniczemu do rejestrow, aby zapisował reportować, swoje zaś karby do rachunku konserwować.

Przy układaniu stusów drew, od gromad należących, leśni byź powinni i doglądać, aby stusy według miary wysokości, długości i szerokości ustanowionej nienastreszone ale należycie ułożone i układane były.

Do węgla kurzenia za dyspozycją leśniczego kolejno chodzić powinni, którym do ułożenia i ścinania drew pomoc z dawnego zwyczaju dana byź ma z pańszczyzny, i te węgle na potrzebę do kuchni, czyli kuźni pańskiej, Im. Pan Ekonom pańszczyznę zwozić każe. Te zaś węgle nie drobne, ale należycie wykurzone i dobrze oddawać powinni, czego i leśniczy pilny dozór mieć ma, aby dobrych węgla zawczasu i jako najwięcej przysposobiono.

Ci leśni na potrzebę do spiżarni pańskiej corocznie za kwitami oddać powinni z każdej wsi, to jest dwóch, grzybów suchów pułmacek jeden, rydzów solonych faskę jedną, i chmielu pułmiarków dwa.

Kominy w każdy tydzień, w piątek, wycierać powinność mają. Do oficyn i stajen pańskich, miotły, widły, łopaty, co ich potrzeba będzie, oddawać powinni.

Leśni zaś Starowieyscy zamiast oddawiania mioteł, wideł i łopat, na jarmarkach i targach targowe wybierać powinność mają.

Leśni na potrzebę kuchni pańskiej o raki starać się mają powinność.

Kury zynszowe i kapłony od poddanych za dyspozycją

Im. Pana Ekonoma lub pisarza odbierać, i odnosić do zamku powinni.

Te wszystkie powinności odbywać mają bez najmniejszego omieszkania dozoru lasów, gdyż ta jest ich najpierwsza i najpryncypalniejsza powinność.

Ze zaś dotąd innemi posługami, jako to siewem zbóż, drogą z listami, chodzeniem po wsiach za skupieniem jaj od dozoru lasów ze szkodą onych odrywani bywali, aby więcej tej ekskusy nie mieli, od tych posług i pobiegów onych się uwalnia. Te usługi i powinności leśny każdy z roli swojej odbywa, dla tego od pańszczyzny i wszelkich danin skarbowych wolnym być ma.

Powinności P. Leśniczego.

Powinność pana leśniczego, lasy i granice onych często objeżdzać, aby postronni nie wdzierali się, i nie rąbali zapusty wydzielone, tak sam objeżdzać jako i leśnym surowo przykazywać.

Dozór i dyspozycją leśnych mieć powinien, aby lasów pilnowali i do dozoru onych ze strzelbą chodzili.

Leśnych dozierać i przykazować, aby czy to na budowlą, czy na opał, nikomu bez kwitu drzewa nie wydawali.

Gdy zaś kwit będzie na opał, aby same wywróciska, lub inne suche i stare, na budowlę niezgodne drzewa, wyznaczali.

Regestra mieć powinien i leśnym przykazować, aby karby swoje i kwity, wiele którego dnia fur, z którego lasu z kwitami wyjdzie, do zapisowania podawali, które powinien zapisować i kwity do rachunków chować.

Do węgla palenia i do dozierania, stusów drew układania, leśnych kolejno dysponować ma.

O zwierzynę starać się i leśnym osobliwie do tego sposobniejszym aby się starali przykazować.

Gdyby się leśny który w dozorze lasów nie pilnym i w niewierności podejrzanym i notowanym pokazał, takiego nieodwłocznie donieść ma i o odmianę, to jest o inszego na jego miejsce, dopominać się.

Ze zaś leśni od dozoru lasów innemi posługami, jakoto siewem zboża, drogą z listami lub chodzeniem po wsiach, czasem o kilka mil odrywani bywali ze szkodą lasów,

więc i tego p. leśniczy dozierać ma, aby do podobnych usług i pobiegów od swoich powinności odrywani więcej nie bywali i sam onych także odrywać nie ma ani na swoje usługi zażywać.

Lwów, w październiku 1921 r.
